

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури та мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну**

**СПЕЦИФІКА ВИКОНАННЯ ТЕМАТИЧНОГО НАТЮРМОРТУ
ЗАСОБАМИ АКВАРЕЛЬНОЇ ГРАФІКИ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
Пояснювальна записка**
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 13-421 групи
Спеціальності: 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Освітньо-професійної (наукової)
програми Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Андрієвська Олександра Володимирівна
Керівник; доцент Курак С.П.
Рецензент: к.п.н., доц., доцент кафедри
образотворчого мистецтва Красюк Ірина
Олександрівна

Івано-Франківськ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Натюрморт як жанр образотворчого мистецтва	5
1.1. Тематичний натюрморт як жанр живопису.....	5
1.2. Акварель як техніка образотворчого мистецтва.....	8
РОЗДІЛ 2. Послідовність створення тематичного натюрморту в техніці акварельної графіки	11
2.1 Засоби формування натюрморту в техніці акварель.....	11
2.2 Послідовність виконання тематичного натюрморту в техніці акварельної графіки.....	13
ВИСНОВКИ	15
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	17

ВСТУП

Здавна натюрморт вважається найкращою школою реалістичного живопису, де художник осягає закони колірної гармонії та пластику форм, навчається майстерності володіння технічними прийомами та творчому ставленню до природи. Вміти правдиво зобразити з природи форму та фарби предметів – це означає передати за допомогою конструкції, перспективи, колірних відносин пропорції, обсяг, матеріальність, просторове становище предметів та їх характер у цілісному мальовничому натюрморті. Ці якості реалістичного зображення предметів спрямовані на виявлення їх естетичних властивостей та краси.

Створення тематичного натюрморту в техніці акварелі - це складний процес, що передбачає кілька етапів. Починаючи з підготовки робочої поверхні і настановки контурів предметів, художник переходить до нанесення шарів кольору, додавання деталей та завершення роботи фінальними дотичними. Кожен етап вимагає уваги до дрібниць, технічної вправності та творчого підходу для досягнення виразного та якісного результату. Важливо також враховувати засоби художньої виразності, такі як насиченість кольорів, текстурні ефекти та світлотінь, які додають глибину та живість зображенню. Завершений твір в акварельній техніці може вражати своєю красою та виразністю, передаючи глядачеві почуття і емоції, які транслює автор. Вважають, що натюрморт - це застиглий фрагмент життя. Тому через нього можна виразити красу, швидкоплинність, мить життя. З огляду на ці аспекти, темою нашої роботи обрано «Специфіка виконання тематичного натюрморту засобами акварельної графіки».

Мета роботи: створення тематичного натюрморту засобами акварельної графіки.

Завдання:

- проаналізувати роботи художників, що працювали або працюють у техніці ;
- розглянути поняття тематичного натюрморту як виду образотворчого мистецтва;
- охарактеризувати художньо-декоративні засоби створення натюрморту;
- описати етапи створення тематичного натюрморту в техніці акварелі.

Об'єкт: процес створення тематичного натюрморту засобами акварельної графіки.

Предмет: особливості створення тематичного натюрморту засобами акварельних фарб.

Методи дослідження: аналіз теоретичних літературних джерел з обраної теми, опис процесу створення тематичного натюрморту засобами акварельних фарб.

Структура роботи: структуру пояснювальної записки до кваліфікаційної роботи складають вступ з двома розділами й двома підрозділами, висновки та список літератури.

РОЗДІЛ 1

НАТЮРМОРТ ЯК ЖАНР ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

1.1 Тематичний натюрморт як жанр живопису

Натюрморт – це жанр образотворчого мистецтва, якому представлені предмети побуту, праці, творчості, квітів, різних плодів, виловленої риби і так далі, тобто все, що нас оточує в повсякденного життя. Люди створюють речі, використовують їх щодня та не помічають їх. І тільки пронизливий погляд художника може побачити точну суть та красу речей і розповісти про звички, спосіб життя, смаки людей, передати естетичну цінність, особливе почуття предметів матеріального світу. Однією з головних завдань живопису – змусити людину задуматися про чимось і відчувати, будити у ньому прекрасне, а завдання художника –привернути до своєї творчості увагу глядача, пробудити в нього почуття співучасті через картину, щоб він по-новому зміг подивитися на навколишній світ, розглянути у звичних об'єктах щось незвичайне, чудове. Довгий час натюрморт був другорядним жанром живопису [13].

Вважалося, що в ньому неможливо висловити якісь високі суспільні ідеї та погляди, а також громадянські чесноти. У жанрової ієрархії він був зовсім на перших місцях, їм не цікавилися і зазвичай, згадували побіжно. Але натюрморт продовжував своє існування, зважаючи на те, що цей жанр тісно пов'язаний з історією, він поєднує художників – реалістів із життям, природою, їхньою красою. Як і інші жанри образотворчого мистецтва, натюрморт має свої традиції, свої закони та встановлені канони. Дійсно, багато з тих речей, які можуть бути передані через історичні, батальні та інші жанри, натюрморту недоступні. Проте великі майстри цього жанру довели, що ці речі

можуть також характеризувати соціальний стан та спосіб життя їх власника, через різні асоціативні та соціальні

головного об'єкту, усі вони разом несуть єдину певну ідею, яку заклав художник . Натюрморт – порівняно молодий жанр. Самостійне значення у Європі він отримав лише XVII столітті. Історія розвитку натюрморту цікава та повчальна. Особливо повно та яскраво натюрморт розквіт у Фландрії та Нідерландах. Натюрморт остаточно оформляється як самостійний жанр живопису. Його виникнення пов'язане з тими революційними історичними подіями, у яких ці країни, здобувши незалежність, на початку XVII століття вступили на шлях буржуазного розвитку. Для тогочасної Європи це було важливим і прогресивним явищем. Перед мистецтвом відкрилися нові обрії. Історичні умови, нові суспільні відносини спрямовували і визначали творчі запити, зміни у вирішенні проблем, що стоять перед живописцем. Прямо не зображуючи історичних подій, художники по-новому глянули світ, нові цінності знайшли у людині. Життя, звичайно постали перед ними з невідомою доти значимістю та повнотою. Їх залучали особливості національного побуту, рідної природи, речей, що зберігають на собі відбиток праць та днів простих людей. Саме звідси, зі свідомого, поглибленого, самим ладом підказаного інтересу до життя народу, народилися відокремлені та самостійні жанри побутової картини, пейзажу, виник і натюрморт. Мистецтво натюрморту, що склалося XVII столітті, визначило основні якості цього жанру [9]. Картина, присвячена світові речей, розповідала про основні властивості, властиві предметам, що оточують людину, розкривала ставлення художника та сучасника до того, що зображено, виражала характер та повноту пізнання дійсності. Живописець передавав матеріальне буття речей, їх обсяг, вагу, фактуру, колір, функціональну цінність предметів ужитку, їхній живий зв'язок із діяльністю людини. Краса і досконалість домашнього начиння визначалися як їх необхідністю, а й майстерністю їх творця. У

натюрморті революційної епохи буржуазії, що перемагає, відбивалася повага художника до нових форм національного життя співвітчизників, повага до праці. Сформульовані XVII столітті, завдання жанру загалом існували у європейській школі до середини XIX століття. Однак це не означає, що художники не ставили собі нових завдань, механічно повторюючи готові рішення. Протягом епох змінювалися як методи і методи мальовничого рішення натюрморту, але накопичувався художній досвід, у процесі становлення розвивався складніший і постійно збагачується погляд світ [12].

Одним із жанрів образотворчого мистецтва є тематичний натюрморт. Тематичний натюрморт має на увазі об'єднання предметів темою, сюжетом. Відображає людину, її інтереси, культуру та всілякі сторони життя. Головною особливістю є чітке вираження теми через предмети та елементи композиції. Тема може бути присвячена будь-якій епосі, професії, пори року.

Щоб збагнути, яке місце посідає натюрморт серед інших жанрів, необхідно простежити історію його становлення. Так, уперше натюрморт набув самостійного значення в VI ст. в Китаї як «живопис квітів». Натюрморт визначають як жанр образотворчого мистецтва, у якому художники зображають будь-які предмети побуту, фрукти, забиту дичину, квіти тощо. Слово це французьке та перекладається як «мертва природа». Цікаво, що німецькою та англійською натюрморт визначається точніше: як «тихе» або «нерухоме життя».

У Європі натюрморт виділився в окремий жанр наприкінці XVI ст. Історію європейського натюрморту розпочала станкова картина італійського художника Караваджіо «Кошик з фруктами» (1590-ті роки).

Розквіт жанру посідає XVII століття серед Голландських і Фламандських живописців. У цей час популярними стали картини Vanitas. Назва відноситься до слів з Біблії, де говориться: "vanity of vanities - all is vanity" ("Суєта суєт - все суєта"). Ідея полягала в тому, що

люди люблять мирські задоволення, те, що змушує їх відчувати себе важливими чи багатими, і все ж таки це нічого не означає, тому що час швидкоплинний, і людина піде з цього світу як і прийшла ні з чим [9].

Отже, Серед видатних українських майстрів натюрморту варто згадати імена таких художників, як Катерина Білокур, Тетяна Голімбієвська і Олексій Шовкуненко. З Херсонського регіону виділяються майстри натюрморту в техніці пастелі, такі як Іван Ботько, Олександр Московченко та Віктор Трапенко. Їх твори відзначаються високим рівнем мистецтва та становлять значний внесок у розвиток художньої культури України.

1.2 Акварель як техніка образотворчого мистецтва

Акварель – стародавня техніка живопису. Перший акварельний живопис став розвиватися в Китаї після винайдення паперу в II столітті нашої ери. У XII-XIII століттях папір набув поширення в Європі, насамперед в Іспанії та Італії. Попередницею та акварельною технікою в Європі був розпис по сирій штукатурці (фреска), що дозволяло отримувати подібні ефекти. У Європі акварельний живопис увійшов у вживання пізніше за інші види живопису.

Чудові аквареллю створював найбільший художник епохи Відродження Альбрехт Дюрер. Це були переважно пейзажі, в яких вони вражають свіжістю, чистотою, ясністю фарб. Вони напрочуд сучасні.

Акварель - графічний матеріал, особливістю та гідністю якого є прозорість, чистота та насиченість кольору. Аквареллю можна працювати як по сухому, так і по сирому паперу. Прийом "по сирому" дає цікаві та несподівані фактурні ефекти.

Умовна класифікація акварельної техніки:

1. Мокре на сухому. Чудова техніка для початківців, яка дозволяє напівпрозорій природі акварелі справді сяяти.

2. Мокре на мокрому.

3. Суха щітка.

4. Протяжка кольору.

5. Розбризування та маскування. Існує дуже багато технік малювання аквареллю, а саме: за допомогою плоского пензля, акварель по-сухому (італійська акварель), комбінована (змішана) техніка, акварель по-мокрому (англійська акварель), акварель по фрагментарно зволоженому паперу. Кожен художник може створювати свої, авторські прийоми та техніки (комбінувати з чорнилами, сіллю, тощо). Спосіб роботи у техніці «по-мокрому» дозволяє отримати легкі, прозорі колірні відтінки з м'якими переходами [2].

Сьогодні в Україні є безліч молодих авторів, які набирають популярність. Багато з них працюють в акварельній техніці. Зокрема, художниця та педагог І. Столярова, народилася 1982 року в Житомирі. З ранніх років вона почала пізнавати ази образотворчого мистецтва. Навчалася в Одеському університеті К.Д. Ушинського на художньо-графічному факультеті. Нині Ірина активно виставляє свої роботи в Україні та за кордоном [6, с. 208]. Можна помітити у її роботах різні напрями, жанри та стиль виконання: від акварельних пейзажів до більш абстрактних композицій, в яких художниця зберігає певні мотиви та персонажів (Рис.А.1.12). Саме колористика, характер форм та композиція зображуваного, допомагають розкрити зміст і настрій, який авторка успішно донесла до глядачів. Кожна її картина – самобутній твір. Такий вільний стиль також свідчить про стрімкий розвиток творчої натури, що знаходить своє місце на численних полотнах (Рис.А.1.13), [7, с. 121].

У своїй творчості сучасні українські художники-акварелісти активно взаємодіють із сучасними тенденціями в мистецтві, відзначаючи його різноманітність. Водночас їхній творчий шлях ґрунтується на минулих досягненнях у розвитку цієї техніки та сучасних художніх

завданнях. Серед видатних майстрів акварелі в Україні можна виокремити А. Базилевича, М. Гроха, О. Губарєва, М. Компанця, І. Красного, Н. Лопухову, Г. Малакова та багатьох інших. Їхній внесок у розвиток акварельного мистецтва стане основою для подальших досягнень у цій галузі.

РОЗДІЛ 2

ПОСЛІДОВНІСТЬ СТВОРЕННЯ ТЕМАТИЧНОГО НАТЮРМОРТУ В ТЕХНІЦІ АКВАРЕЛЬНОЇ ГРАФІКИ

2.1 Засоби формування художнього образу в техніці акварель

Для акварелі, як для будь-якого іншого жанру образотворчого мистецтва, «існують свої правила створення композицій, дотримуючись яких, отримується твір» [9]. Спочатку розпочинається процес створення ескізів для вираження загальної концепції шляхом позначення плям, маси об'єктів, руху та його напрямку. Це включає пошук і розробку сюжету для подальшої роботи. Весь цей процес, починаючи з початкового етапу і закінчуючи кінцевим результатом, повинен бути ретельно розроблений і обдуманий, щоб досягти високої якості в результатах. Для цього твори повинні відповідати вимогам краси, цілісності, глибини значення і унікальності образів.

Після цього настає етап ескізування, який включає створення лінійно-тонових ескізів, швидких і довготривалих замальовок для більш точного відтворення задуму та уточнення композиції. Важливо зосередити увагу на детальному аналізі та майстерному виконанні ескізів, оскільки це забезпечує відповідність художньому задуму, на якому базуються твори.

Також важливим є виконання етюдів для визначення тону та колориту майбутніх робіт, оскільки правильний вибір кольорової палітри допомагає відтворити бажаний настрій, атмосферу та характер освітлення.

Далі проводиться знаходження композиції творів відповідно до всіх її законів, вибір підходящого колориту та освітлення предметного наповнення для кращого розкриття теми і ідеї робіт.

Наступним кроком у створенні тематичного натюрморту в техніці акварелі є підготовка робочої поверхні.

Для акварельної техніки зазвичай використовують папір спеціальної текстури, який дозволяє кольоровій пігменту рівномірно розподілятися і створювати відтінки за допомогою води. Робоча поверхня повинна бути зроблена стійкою до вологи, щоб уникнути змін форми та деформації.

Далі відбувається настанова контурів предметів натюрморту. Це може бути виконано тонкими лініями або плямами світлішого кольору, що легко розчиняються у воді. Основна мета настанови контурів - визначити форми та композицію майбутнього зображення. Після цього можна переходити до створення першого шару кольору. Акварельні фарби наносяться розведені водою, що дозволяє досягти різних відтінків та переходів кольору. Цей етап може включати нанесення легких та прозорих шарів фарби для створення тонованих та градієнтних ефектів.

Після висихання першого шару можна переходити до додавання деталей та уточнень. Використовуючи більш концентровані фарби або зменшуючи кількість води, художник може підкреслити деякі деталі та створити більш виразні контури.

Останнім етапом є завершення роботи шаром фінальних дотичних. На цьому етапі можна додати останні деталі, коригувати колірні відтінки та виправляти будь-які помилки. Також можна використовувати різні техніки, такі як мокрий на сухий або мокрий на вологий, для створення додаткових текстурних та кольорових ефектів. Важливо також звернути увагу на виразність та насиченість кольорів, а також на світлотінь, щоб створити цікаве та виразне зображення.

2.2 Послідовність виконання тематичного натюрморту в техніці акварельної графіки

Процес створення декоративної композиції розпочинається з формування ідеї, яка є ключовою у роботі художника.

У цьому етапі відбувається творчий пошук гармонійного поєднання теми, формату та колірної рішення. У нашому випадку, ідеєю роботи є тематичний натюрморт з квітами, який буде втілений за допомогою акварельної графіки.

Перший етап включає малюнок. Ми використовуємо олівець для намальовання знайденої композиції на аркуші. Це вимагає обережності, майже без використання гумки, щоб не пошкодити папір. Рекомендується малювати кольором або малювати контур відразу, без виправлень. Крім того, важливо досконало досягнути конструкцію та форму кожної квітки та листя.

Другий етап полягає у визначенні загальних кольорово-тонових відносин. У місцях, де зустрічаються кольори листя і квіток з фоном, можна залишити невідфарбовані маленькі ділянки паперу, щоб виділити їх гранями. На цій стадії ми наносимо основні кольори від світлого до темного, поступово зміцнюючи тон шляхом накладання одного кольору на інший. Ми починаємо з центру аркуша і працюємо до його країв. Після того, як перший шар вже нанесено, ми відтворюємо півтони на всіх ділянках зображуваних квітів, порівнюючи їх зі світлим тоном.

Третій етап передбачає детальне виконання квітів. Ми використовуємо тонкий пензель для уточнення та деталізації квітів. Важливо зберегти цілісність кольорових відносин і продовжувати працювати над композицією, звертаючи особливу увагу на деталі,

співвідносячи їх з загальною формою рослини за насиченістю кольору та світлосилою.

Четвертий етап - завершення та акцентування. На цьому етапі ми уточнюємо деталі, вносимо закінчення та визначаємо акценти у композиції.

П'ятий етап включає прорисовку кожного предмету композиції з використанням елементів графіки.

ВИСНОВКИ

У ході нашого дослідження, було проведено аналіз та систематизацію літературних та інтернет джерел, а також матеріалу з особливостей акварельного живопису, що дозволяє нам сформулювати такі висновки:

1. Акварель – один із найпоширеніших видів живопису завдяки своїм технологічним можливостям. Різноманітність прийомів і методів роботи аквареллю складно обмежити загальноприйнятими та традиційними техніками «по-сухому», або лесуванням. Вивчення технічних можливостей акварельного живопису дає можливість використання їх для більш яскравого відображення творчих задумів.
2. Робота над творчою частиною починається з художньої ідеї. На цьому етапі допомагає аналіз творів мистецтва українських та зарубіжних митців. Над створенням творчої частини важливе значення має формування задуму, відштовхуючись від якого починається розвиток тематики майбутньої композиції, розробка задуму і втілення пошукових ескізів.
3. Розглянувши особливості тематичного натюрморту з квітами засобами акварельної графіки робимо висновки, що вдала композиція залежить від того, наскільки вдало та творчо художник підійшов до композиції. На що звертаємо особливу увагу продумуючи квіткову композицію: розміщення квітів на картинній площині; ритм – це повторення або чергування подібних елементів; розмір груп квітів в картині. Треба пам'ятати, що крім стандартного розміру зображення букета можна взяти і більший розмір, і навпаки, менший. Більший найкраще показує квіти. Не треба боятися кадрувати букет. Пошукам композиції передують підбір багатьох референсів, аналіз робіт художників, обираються найбільш гармонійні по задуму. Робота над пошуковим

матеріалом має бути послідовною - від накидків і замальовок до остаточного рішення композиції.

4. Кожен етап роботи в матеріалі важливий тим, що в ньому вирішуються певні задачі які допомагають досягти кінцевого результату творчого задуму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Берлач О. П., Галькун Т.Д., Тарасюк І.І. «Малярські техніки, методи і прийоми в станковому живопису». Методичні рекомендації для студентів спеціальності 023 «Образотворче мистецтво». / О.П. Берлач, Т.Д. Галькун, І.І. Тарасюк/ Вид. друге, перероблене. – Луцьк, 2017. – 68 с.
2. Берлач О.П. «Основи технологій і техніки станкового живопису». Методичні вказівки до спецкурсу для студентів заочної форми навчання спеціальності “Образотворче мистецтво”, освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр». – Луцьк, 2011. – 142 с.
3. Гнатюк О. К. "Українське мистецтво. ХІХ-ХХ століття". К.: Видавництво "КМ Академія", 2005. 200 с.
4. Зайцева В. І. Практика композиції навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / Зайцева В. І./ Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021.
5. Історичні відомості про акварель URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/WatercolorPainting>
6. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.-метод. посібник. Ч. 1. Львів : ЛьвДУВС, 2020. – 232 с.
7. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти: навчальний посібник для студентів художньо-графічних факультетів вищих педагогічних навчальних закладів/ М. А. Кириченко. – К. : Вища школа, 2002. – 188 с.
8. Котляр В. Основи образотворчого мистецтва і методика художнього виховання. Київ, 2002. 431 с.
9. Немченко, Д. Д. Виразні можливості графічних технік в роботі над книжковою ілюстрацією = Expressive possibilities of graphic techniques in work on book illustration : кваліфікаційна робота (проект). Пояснювальна записка на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» /

- Д. Д. Немченко ; наук. керівник доц., С. П. Курак ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Ф-т культури і мистецтв, Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну. – Херсон : ХДУ, 2020. – 21 с.
10. Овчаренко Е. Кращі акварелісти України [Електронний ресурс] / Едуард Овчаренко // I-UA.tvКультура. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://i-ua.tv/culture/25626-krashchi-akvarelisty-ukrainy>.
 11. Осадча О.А. П'ять поглядів на створення мистецького образу / О.А.Осадча // Вісник ХДАДМ. – Харків, 2013. – № 1. С. 108-114.
 12. Павлухіна, В.В. Створення ілюстрацій до поезій Й. Бродського = Artworks of illustrations before J. Brodsky's poezies : кваліфікаційна робота (проєкт) пояснювальна записка на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» / В. В. Павлухіна ; наук. керівник доц. С.П. Курак ; Міністерство освіти і науки України ; Херсонський держ. ун-т, Ф-т культури і мистецтв, Кафедра образотворчого мистецтва і дизайну. – Херсон : ХДУ, 2021. – 22 с.
 13. Пасічний А.М. Образотворче мистецтво. Словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. – 216 с.
 14. Стась М.І. Академічний живопис : навчально-методичний посібник / М. І. Стась, Т.К. Касьян. – Черкаси : Вид. від. ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2010. – 244 с.
 15. Тарасюк І. І. Техніки і матеріали в образотворчому мистецтві : методичні рекомендації до курсу «Техніки і матеріали в образотворчому мистецтві» / І. І. Тарасюк. – Луцьк: Терен, 2017. – 20 с.
 16. Шевнюк О.Л. Словник термінів образотворчого мистецтва: Навч. посіб: Вид.2-ге, виправлене і доповнене. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. – 100 с.